

Historie Groot Omroepkoor

Deel 22 - Op naar de eeuwwisseling - dl 1

- Ria Raven –

Als je door een archief struint dan valt je ineens een aantal zaken op. Er staan hier mappen vol met recensies van uitvoeringen van het Groot Omroepkoor en als je door die mappen heenloopt, dan beperk je je in eerste instantie tot het lezen van de titels van de recensies en of die aanleiding geven er voor deze serie wat meer mee te doen. Je kunt natuurlijk niet al die recensies doorlezen want dat kost veel te veel tijd. Maar dan begint ineens op te vallen wat er eigenlijk in de titels staat. De omschrijvingen die dan gegeven worden, zijn bijna een quiz waard.

Wat dacht u van onderstaande, soms haast poëtische omschrijvingen:

Publiek verpest ontknoping Psalmensymfonie
Tanks Razen door Concertgebouw. (Machinist Hopkins van Max Brand)
Bloedernstig geloof in een monster van draad en staal. (ook Max Brand)
Le Roi Arthus: Opera met oerdimensie / Doet aanslag op zitvlees
Chaussons overspel-lyriek vol bombast en clichés
Razernij van vorstelijke Miricioiu bezit stralende laser-precisie
Roberto Devereux problematische opera
Donizetti vlamt in Concertgebouw
Terugggevonden Mis op-en-top Berlioz.
Feestelijk zinderende duetten (Rossini)
Fascinerende ontsporingen bij Florent Schmitt
Bellini verpakte hete hartstochten in schone sierzang
Muziek Harrison klinkt als dronken stampende Indianen
Dutoit mist geloof in Messiaens kracht
Enerverend verklankte Kerstmatinee roept de Satan en God zelf aan
Virtuoze edelkitsch. (over Kerstmatinee)
Keuris beloond voor compositie van onvolgbare "Lofzangen" (over Laudi)
Koorwerken wankelen onder eigen gewicht
Edo de Waart neemt revanche / Lohengrin op orkaankracht toegejuicht
De stralen von Von Karajan
Opera in de gracht lijdt onder slechte electronica / Koele diva,
geserveerd met koele champagne of een biertje (Prinsengrachtconcert)
Notenbalken zitten vol hemelse extase
Pousseur stoot zwoegend lijmpot om
Alle Dido's verenigd in één mezzo-sopraan: publiek dronken van opwinding bij Berlioz'operabeest van zes en half uur
Het hoekje om en weer terug met Alceste
Gezongen wensdromen en inbeeldingen (Bellini)
Feministe met barende man (Chabrier/Poulenc)
Krachtige profilering bij mannenstemmenfeest
Verdi bewijst Rossini als enige de gepaste eer
Luba Orgonasova fascineert als doorleefde slaapwandelaarster

Gaandeweg belanden we in de 90-er jaren. En daar spelen zich toch wel een aantal memorabele zaken af. In 1991 gaat het koor naar Straatsburg voor medewerking aan het Festival Musica 91 met werken van Lutoslawski, Maderna en Xenakis

Musica: L'ouverture polonaise

Le Conseil de l'Europe et les DNA parrainent le concert d'ouverture de Musica 91, qui salue la prochaine entrée de la Pologne au Conseil européen. Sur cette ouverture très européenne, Jacques Fortier s'entretient, en PAGES REGIONALES, avec Catherine Lalumière.

Jerzy Katlewicz dirige l'Orchestre symphonique de la

radio de Katowice et le Grand Chœur de la radio hollandaise, dans un programme consacré à Lutoslawski, Maderna et Xénakis. à 20 h 30 au Palais de la musique à Strasbourg.

Musica ensuite prend l'affiche, à Strasbourg et à Mulhouse, jusqu'au 6 octobre. (Photo DNA - Jacques Weiss)

In december 1991 werkt het koor mee aan het Kerstconcert met KCO o.l.v. Ricardo Chailly. Over het programma met het Requiem van Verdi en de Quattro Pezzi schrijft Bas van Putten dat Chailly het er aanmerkelijk beter vanaf bracht dat enkele jaren ervoor. Het hoestende publiek krijgt een sneer van hem, dat hoesten wordt (en was al) vaker onderwerp van gesprek in recensies.

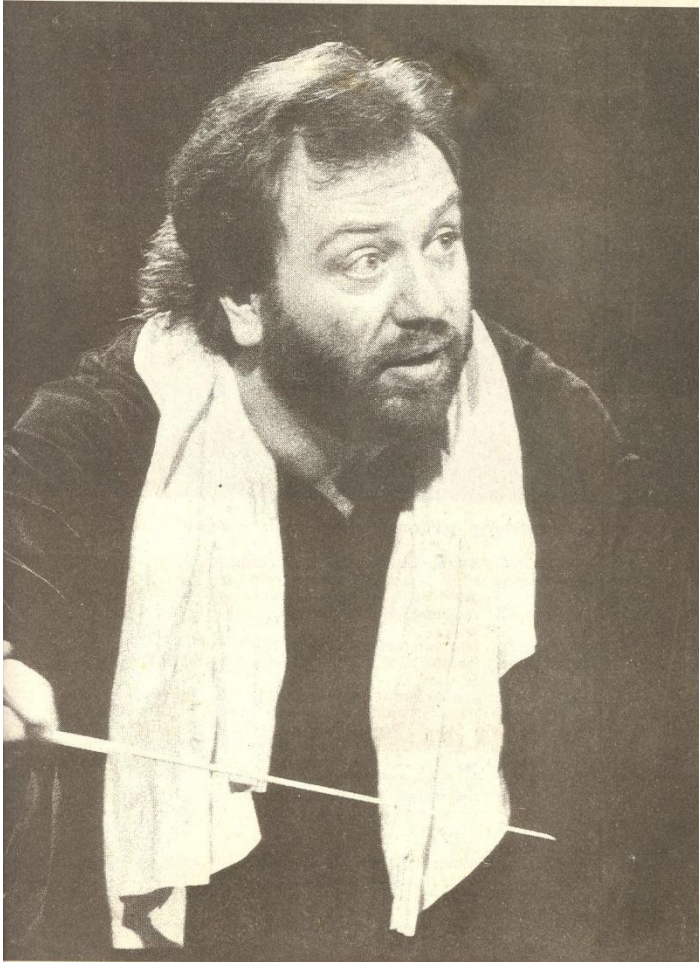

Een lid van het Groot Omroepkoor maakt aantekeningen in haar partij tijdens de maandag-repetitie voor de Kerst Matinee van het Concertgebouworkest. Het Verdi-programma wordt eerste kerstdag live uitgezonden.

Foto Marcel Molle - De Volkskrant

parool 27/12/91

passioneerde kerstmatinee Concertgebouw

Riccardo Chailly

FOTO FRANS NIEUWENBURG / HET PAROOL

MUZIEK

Eurovisie-kerstmatinee. Concertgebouworkest en Groot Omroepkoor o.l.v. Riccardo Chailly. Programma: Verdi, Strijkkwartet (bewerking voor strijkorkest) en *Quattro Pezzi Sacri*. Gehoord: 25-12, Grote Zaal Concertgebouw Amsterdam.

door BAS VAN PUTTEN

In plaats van de eerste volledig geslaagde Eurovisie-kerstmatinee van Riccardo Chailly in gepaste stilte te ondergaan, beproefde een tweeduizendkoppig publiek in het Concertgebouw massaal de Eurovisie-rochel; de virologische kerstgroet die heel Europa via camera's en microfoons in één klap moest overtuigen van het beschavingspeil van het Nederlandse volk. Het lukte al met al nog beter dan het afgelopen jaar.

De ongewenste muzikale bijdragen van het *haute couture*-proletariaat vormden een duivelse smet op een tweetal interpretaties van hoge kwaliteit en grote diepgang. Want Chailly wist in luttele minuten te verstaan te geven dat de nationale keuken iets heel bijzonders in hem wakker maakt. Verbazingwekkend dat het fors bezette strijkerskorps van het Concertgebouworkest in dat merkwaardige *Strijkkwartet* van Verdi werkelijk bleek te kunnen articuleren met de precisie van een strijkkwartet en de dictie van een *jeune premier*.

In ritmisch opzicht voert de dirigent wellicht een iets te strak regime en de bijna overspannen aandacht voor details geeft deze dartele muziek hier en daar een onbedoeld beredeneerde toets, maar de gewaagde frasering – in het *andantino* heel knap balancerend op de grenzen van de kitsch – is ronduit adembenemend.

De koppeling Chailly-Verdi, in de uitvoering van het *Requiem* drie jaar geleden nog goed voor gemengde gevoelens, blijkt dus inderdaad ideaal – een gegeven waarmee de artistieke leiding van het orkest, zo aanwezig, in de toekomst misschien iets meer rekening zou mogen houden. In de *Quattro Pezzi Sacri* worden theatrale uitpattingen en meditatieve momenten door Chailly aanzienlijk knapper gedoseerd dan destijds in die half-geslaagde dodennis.

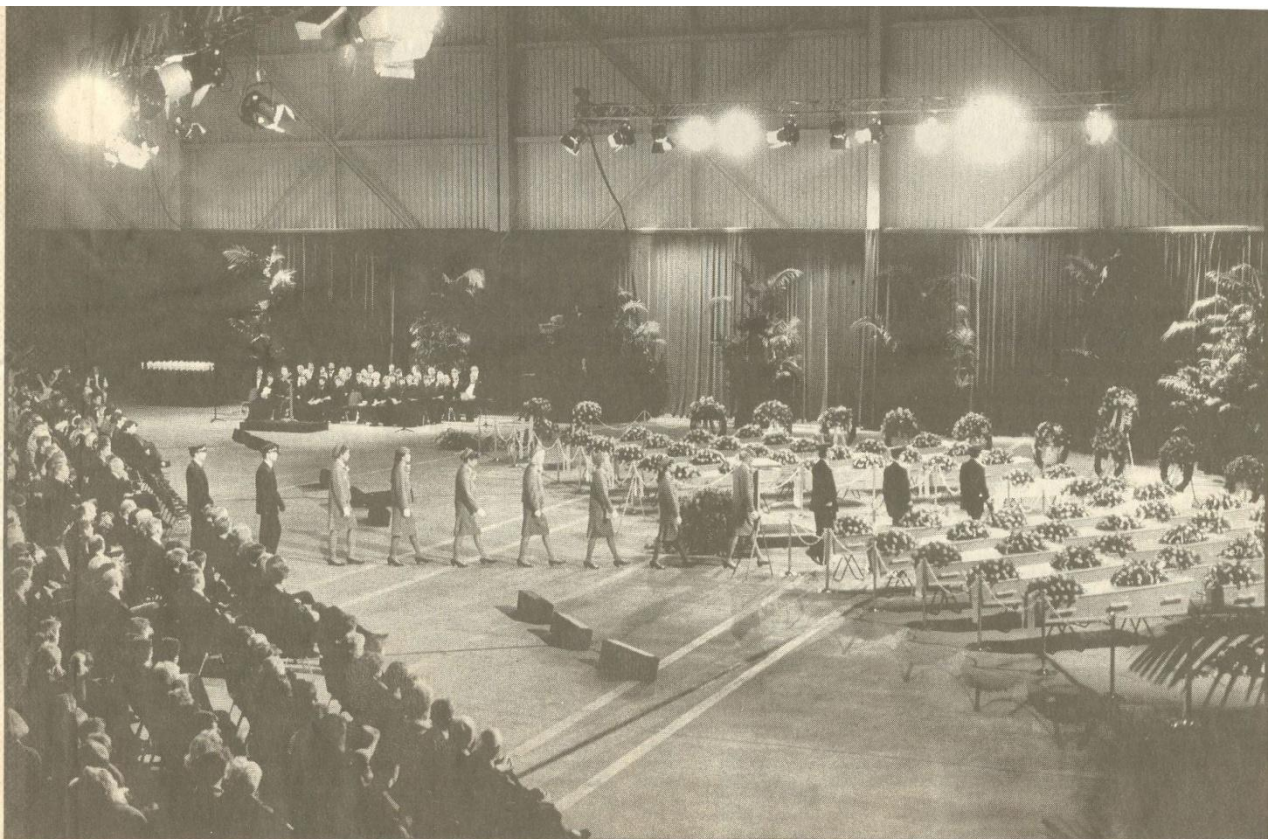
Voor het eerst bespeurde ik hier iets van werkelijke betrokkenheid, van een passie die de gebruikelijke uitbundige luchtigheid overschaduwde en in het *ave maria*, stille bede om vrede en wat al niet, als een fluwelen rouwsluier over de noten gleeed. Spatzuiver, enerverend en demonisch kolkte het *Te Deum* bij monde van een zeer geïnspireerd Groot Omroepkoor naar een verstild en open einde. Europa zal er van hebben opgekeken.

Hieronder foto's van het GOK tijdens repetities in het Concertgebouw in respectievelijk 1991 en 1994.

Dan vindt er in december 1992 een grote ramp plaats op het vliegveld van Faro waarbij zeer veel mensen om het leven komen. Het koor wordt gevraagd medewerking te verlenen aan de herdenkingsbijeenkomst op Schiphol Oost. Een zeer emotionele gebeurtenis die bij veel mensen een onuitwisbare herinnering heeft achtergelaten.

Bemanningsleden van Martinair bewijzen slachtoffers van de vliegcrash in Faro de laatste eer bij een herdenkingsdienst op Schiphol-Oost. Nieuws op pagina 3. FOTO WERRY CRONE, TROUW

In 1993 neemt de Engelsman Robin Gritton, sinds 1980 dirigent van het Groot Omroepkoor en vanaf 1990 chef-dirigent, afscheid. Op de foto op de achtergrond (tegen de witte paal) de toenmalige manager van het koor, Floris Rommerts, Robin voor de tafel, schrijfster van deze stukken naast hem en daarnaast de huidige manager van het koor, Monica Damen, toentertijd productieleider. Links aan een tafeltje zit Henk van Monsjou, één van de bassen uit het koor.

Martin Wright

De Amerikaanse Martin Wright, die vanaf 1991 als gastdirigent aan het koor verbonden is, volgt hem in augustus 1993 op.

Hij wordt daarmee de derde chef-dirigent van het Groot Omroepkoor. Vanaf 1994 wordt hij bijgestaan door de Engelse dirigent Simon Halsey, die vanaf dat jaar vaste gastdirigent zal zijn van het Groot Omroepkoor.

Simon Halsey

Gedurende de negentiger jaren wordt het gebrek aan goede tenoren en tweede bassen echt een probleem. In Nederland zijn deze niet te vinden. En er wordt uitgeweken naar het buitenland. Waarom er een gebrek is aan vooral echte lage en echte hoge stemmen is niet te achterhalen al worden er wel allerlei suggesties gedaan over de redenen. Zie bijgaand artikel waar gesproken wordt over een "Speurtocht naar hoge en lage stemmen in Nederland".

Koren stropen Oosteuropa af op zoek naar hoge

'Theorie over extreem bereik door gebrekkige voeding is mythe'

Door Chris Spónhoff

HILVERSUM — Bij het Groot Omroepkoor zijn vijftien van de 79 vocalisten buitenlander. Dat is merkwaardig, gezien het grote aantal werkloze zangers en zangeressen van eigen bodem. Nederland levert te weinig zangtalent, althans voor een professioneel koor. Heel hoge en lage stemmen zijn al helemaal niet te vinden op eigen bodem. Wel in het voormalige Oostblok. Zou het waar zijn dat een sobere levensstijl tot bijzonder zanggeluid leidt?

Het gaat om een vermoeden, dat is gevoed door het feit dat het Groot Omroepkoor de vacatures voor bijzondere zangstemmen soms wel bleek te kunnen opvullen met zangers uit de vroegere communistische landen. Daardoor is de indruk ontstaan dat daar, waar de levensomstandigheden moeilijk zijn, de zangstem tot grote hoogten of laagten kan komen. Hier, in het weldoervoede westen, zou de welvaart de bijl hebben geleid aan de wortels van die stemmen.

Geconfronteerd met die theorie moet Monica Damen, manager van het Groot Omroepkoor, lachen. Het is waar, ze kent het verhaal, maar ze gelooft er zelf niets van. Een andere verklaring

heeft ze overigens ook niet.

Ze is al jaren op stemmenjacht, omdat het Groot Omroepkoor structureel niet genoeg goede zangers kan krijgen. Maar vooral tweede bassen (lager dan laag), of tweede alt en bijkomen schaars te zijn. Voor die zangstemmen zijn structureel vier of vijf vacatures bij het meest professionele koor van Nederland.

Strooptocht

Enkele jaren geleden was Monica Damen op strooptocht naar die stemmen was in het 'rijke' westen, Japan en het vroegere Oostblok. Opmerkelijk was, dat juist in het Oostblok wel die ontbrekende stemmen ruimer voorhanden waren. Zie daar, een theorie over de relatie tussen gebrek en extreem stembereik was geboren.

Een nuancering is op z'n plaats, zegt de koormanager, nu het Oostblok geen blok meer is en vrijelijk toegankelijk. Nu blijkt dat in die contreien ook weer geen overlopende reservoires van die schaarse stemmen aanwezig zijn.

Wetenschappelijk gezien is de 'hongertheorie' pure onzin, zegt Gerrit Bloothoof, hoogleraar in de Fonetiek en Spraaktechnologie aan de Universiteit Utrecht.

Een raar verhaal, dat hier en daar onder beroepskoren opduikt en dus ook in Hilversum onder de leden van het Groot Omroepkoor: bepaalde zangstemmen, die vroeger wel voorkwamen in het rijke westen van de wereld, zouden teloor zijn gegaan. Verdwenen, door de welvaart. Waar gebrek heerst, zouden die stemmen juist wel opbloeien. Een speurtocht naar de oorzaak van het tekort aan hoge en lage stemmen in Nederland.

Juist zangstemmen zijn een specialisme van Bloothoof. Hij is gepromoveerd op het verschijnsel 'klankkleur'. En wie de stapels boeken en publicaties in zijn kantoor ziet, begrijpt dat er meer aan de hand is dan een uit de hand gelopen hobby.

Fabeltje

De theorie uit Hilversum mag een fabeltje zijn, hij sluit niet uit dat mensenstemmen in bepaalde delen van de wereld specifieke kenmerken hebben. „Het zou kunnen dat in dat vroegere Oostblok veel mensen rondlopen met een bepaalde anatomie. Er zijn immers technische oorzaken, voor hoge en lage stemmen, zoals de omvang van de hals en de mondholte. Als daar veel mensen worden geboren met, laat ik zeggen, een forse halsomvang, dan zou het kunnen dat daar meer dan elders lage stemmen te vinden zijn.”

Er is volgens Bloothoof nog

nooit een wetenschappelijk onderzoek gepubliceerd over het voorkomen van heel veel basende Russen in relatie tot hun speciale fysieke kenmerken. En zonder gedegen onderzoek bestaat zo'n fenomeen voor een wetenschapper dan niet.

Een andere mogelijke oorzaak voor het verschijnsel van bepaalde stemhoogten in delen van de wereld kan echter wel in de sociaal-culturele hoek gezocht worden oppert Bloothoof. Het is denkbaar dat in Japan meer dan in andere gebieden zangeressen voorkomen die prachtig hoog kunnen zingen.

„In Japan praten vrouwen op hoge toon, dat past daar in de cultuur, het is een uitdrukking, een teken van een onderdanige houding.” Mannen praten doorgaans met een lage stem, zegt de Utrechtse wetenschapper, „wat over de hele wereld wel geldt als stoer, dus mannelijk.” Je kunt namelijk een stem trainen, aldus Bloothoof. „Binnen bepaalde

● Het Groot Omroepkoor heeft al jaren te kampen met een tekort aan heel hoge en heel lage stemmen. Foto: Koos Smid

grenzen, dat wel, maar een bariton zou door oefening een tenor kunnen worden.”

Vacatures

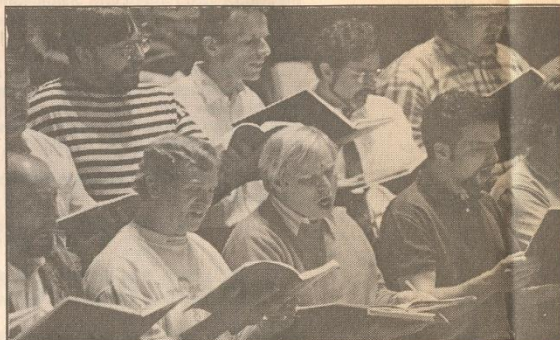
De vacatures bij professionele koren spreken boekdelen over het gebrek aan goede zangstemmen. Er is in Nederland niet alleen een tekort aan heel hoog en heel laag, maar gewoon ook aan kwalitatief goed stemmateriaal. Dat is opmerkelijk, gezien het grote aantal mensen dat jaarlijks door de conservatoria op de arbeidsmarkt terechtkomt.

Die markt voor professionele zangers is klein, maar er verschijnen toch regelmatig advertenties waarin onder meer het

Groot Omroepkoor om zangeressen vraagt. Koormanager Monica Damen meldt dat soms alle sollicitanten na twee afvallen. Er zit veel kwijt onder Nederlandse beroepskoren, dat wel, maar volgens wordt op de conservatoria sluitend voor een solocarrière opgeleid.

Niet dat er op de professionele markt enorme werkgelegenheid te wachten, zegt Monica Damen, maar toch. Ze schetst het beeld van de komende vijftien jaren waarin twintig zangers en zangeressen zullen vertrekken naar pensionering of vervroegde vertreding. Vervroegd vertrekt niet zelden nodig omdat het een zwaar vak gaat. „Je moet

zoek naar hoge en lage stemmen

● Het Groot Omroepkoor heeft al jaren te kampen met een tekort aan heel hoge en heel lage stemmen. Foto: Koos Smid

grenzen, dat wel, maar een bariton zou door oefening een tenor kunnen worden.”

Vacatures

De vacatures bij professionele koren spreken boekdelen over het gebrek aan goede zangstemmen. Er is in Nederland niet alleen een tekort aan heel hoog en heel laag, maar gewoon ook aan kwalitatief goed stemmateriaal. Dat is opmerkelijk, gezien het grote aantal mensen dat jaarlijks door de conservatoria op de arbeidsmarkt terechtkomt.

Die markt voor professionele zangers is klein, maar er verschijnen toch regelmatig advertenties waarin onder meer het

Groot Omroepkoor om zangers en zangeressen vraagt. Koormanager Monica Damen meldt dat soms alle sollicitanten na audities afvallen. Er zit veel kwaliteit onder Nederlandse beroepszangers, dat wel, maar volgens haar wordt op de conservatoria uitsluitend voor een solocarrière opgeleid.

Niet dat er op de professionele markt enorme werkgelegenheid ligt te wachten, zegt Monica Damen, maar toch. Ze schetst het beeld van de komende vijf jaar, waarin twintig zangers en zangeressen zullen vertrekken door pensionering of vervroegde uitreding. Vervroegd vertrekt niet zelden nodig omdat het om een zwaar vak gaat. „Je moet bij

ons de ene week Poulenc kunnen zingen en de week daarop Rachmaninov en dan weer Mozart, noem maar op. Dat vergt fysiek en geestelijk erg veel van je.”

Cultuur

Honger en mooie stemmen, overvloed en weinig kwaliteit. „Om die hongertheorie kun je lachen, maar de invloed van de cultuur op de zangstemmen is een bepaald gebied is een serieus gegeven.” In Nederland kunnen de culturele omstandigheden, als factor voor zangkwaliteit, duidelijk aangewezen worden, beweert Damen.

„Er heerst hier geen zangklimaat, zoals in Engeland. Daar zijn veel meer goede zangers. Nee, die heel lage en hoge stemmen vind je ook daar haast niet, maar wel heel goede stemmen in de meer gangbare bereiken. Volgens mij is dat een gevolg van een echte zangcultuur, die in Engeland wel aanwezig is. Kinderen leren daar op school al vroeg de technische principes van het zingen. Er zijn veel jeugdkoren, zingen is in Engeland veel meer ingeburgerd. Dat is hier wel anders. Ik herinner me dat als er iets gezongen moest worden, jongens altijd de baspartijen wilden doen, want een hoge stem is niet mannelijk.”

Met de zangcultuur in Nederland gaat het eerder slechter dan beter, constateert Damen. „Moe-

ders blijken steeds minder liedjes met hun kinderen te zingen. Er worden initiatieven ontplooid om dat er weer in te brengen.”

Wat is overigens een zangstem; hoe komt het bij voorbeeld dat iemand die vrij eentonig spreekt, wel in verschillende octaven hoger of lager kan zingen? En waarom beroert dat zingen de harten van soms miljoenen anderen? Dat zijn vragen die je bij de afdeling fonetiek van de Universiteit Utrecht kunt stellen. Maar niet alles blijkt wetenschappelijk verklaarbaar, zegt Bloothoof.

Mysterie

Technisch is de oorsprong van zanggeluiden wel ontrafeld. Stembanden die in de keel trillen zijn de basis voor de gezongen woorden, die de mond verlaten. Maar tussen dat eerste begin en het eindtraject ligt een mysterie, dat door zijn nietigheid heel groot is. „Heel kleine verschillen in de manier waarop iemand zijn stembanden laat trillen. Waardoor die heel specifieke klankkleur in een stem ontstaat. We kunnen zichtbaar maken hoe snel stembanden kunnen trillen, maar niet hoe die karakteristieke eigenschappen ontstaan.”

Dus misschen heeft een karig menu toch invloed op de hoogte en laagte van een stem? „Nee, het is echt onzin,” zegt Bloothoof beslist, „zoals zo veel andere mythen onder zangers.”

AC 26/6/93

De speurtocht heeft in elk geval voor het Groot Omroepkoor effect en er kan een aantal collega's uit het buitenland worden aangenomen. Dit gaat niet zonder slag of stoot want er moet bewezen worden dat al onze pogingen om binnen Nederland de vacatures vervuld te krijgen op niets zijn uitgelopen. En dat gaat soms heel ver.

In 1994 neemt Dick van der Meer afscheid als "KRO's klassieke muziek-chef en bedenker en programmeur van de roemruchte serie KRO - Bijzondere concerten in Vredenburg". Een afscheid van een, op zijn zachtst gezegd, zeer bijzonder mens. Rob van der Hilst schreef hierover in het Utrechts Nieuwsblad:

Muziekchef KRO sluit loopbaan af met een daverend Te Deum u.n. 11.4.94

Utrecht

De daverende slotmaten van Hector Berlioz' grandioze Te Deum, gistermiddag in Muziekcentrum Vredenburg in Utrecht, zetten niet alleen een punt achter een buitengewoon prikkelend concert. Ze markeerden tevens het eindpunt van de loopbaan van een de meest vooraanstaande omroepersoonlijkheden op klassiek muziekgebied: Dick van der Meer, KRO's klassieke muziek-chef en bedenker en programmeur van de roemruchte serie KRO - Bijzondere Concerten in Vredenburg.

Het Berliozconcert, met de Nederlandse première van de 1991 teruggewonden Messe solennelle uit 1825, was het laatste concert dat onder Van der Meer's verantwoordelijkheid weerklonk. De Nederlandse première van Berlioz' jeugdmis is er slechts één in een lange rij eerste uitvoeringen die Van der Meer vanaf 1981 in Vredenburg organiseerde. Een greep slechts: Hugo Wolfs Der Corregidor, de Messa per Rossini van Verdi en collegae/concurrenten en Avodath Hakodesh van Bloch.

Dit kon pas lukken door zijn

grondige kennis van repertoire en uitvoerenden, veel tact en ijzere vasthoudendheid, want om in het Hilversumse omroepmilieu kwalitatief 'zware' zaken van de grond te tillen is - tegenwoordig meer dan ooit tevoren - een kwestie van At-laskracht.

Dat Van der Meer zijn lier 'in goed overleg met de KRO', zoals het programmaboekje nadrukkelijk vermeldt, aan de wilgen heeft gehangen, is niet alleen omdat omroepjaren tropenjaren zijn. Slijtage is nogal groot daar. Ook de omstandigheid dat de Katholieke Radio Omroep niet bereid meer is om fors in de eigen serie Bijzondere Concerten te blijven investeren, dwong Van der Meer tot een vroegtijdig vertrek.

Geen weldenkend mens wenst afbraak van eigen arbeid van jaren onder ogen te zien. Want de serie Bijzondere Concerten in het komende seizoen geeft duidelijk blijk van die zuinigheid: Nederlandse premières zijn er niet of nauwelijks en concertante opera's, Van der Meers specialiteit, al helemaal niet meer.

Hoe dan ook: met de Nederlandse première van de Messe solennelle en met de uitvoering van Berlioz' Te Deum uit 1849 liet KRO's pro-

grammaleider zien hoe het eigenlijk wél moet: een 'dijk' van een programma door een 'dijk' van orkest en koor - Radio Symfonie Orkest en Groot Omroepkoor - en puike solisten uitgevoerd.

De toehoorders in Vredenburg (en toekomstige luisteraars, donderdag aanstaande om 20 uur op Radio 4) viel tijdens de mise en scène van herkenningten deel. Viel in het Gratias agimus uit het Gloria niet de Scène aux champs uit de latere Symphonie fantastique (1830) te beluisteren? Jawel, maar veel meer themata en doorwerkingen die in andere werken van de Franse meester terecht zijn gekomen - opera's, Requiem, ouvertures - bleken in Berlioz' eerste officiële werk voorhanden.

Met zijn Messe solennelle componeerde de 20-jarige Berlioz eigenlijk een bonte verzameling van losse maar hoogst oorspronkelijke muzikale ideeën. Op latere leeftijd, toen hij meer eenheid wist te brengen in zijn muzikale uitwerkingen, verwierp hij het werk. Hij schonk de handgeschreven partituur aan een Belgische vriend, maar beschouwde het werk als vernietigd. Als verbrand zelfs, getuige zijn allesbehalve betrouwbare auto-bio-

grafie. Mis dus, getuige de vondst van de partituur op een Antwerpse koorzolder in 1991.

Welnu, of het huidige muziekleven met Berlioz' plechtige mis werkelijk is verrijkt, is maar de vraag. Er zijn delen te beluisteren van een onmetelijke schoonheid zoals het O salutaris hostia. Maar de mis geeft vooral een goede kijk in de keuken van een briljant componist die, ruim voor de dood van Beethoven, een werk schreef waarin de muzikale fantasie gaat domineren boven klassieke harmonie- en vormschema's.

De uitwerking die door koor, solisten - sopraan Teresa Seidl, tenor Zeger Vandersteene en bariton David Pittman-Jennings - en orkest onder leiding van Jansug Kakhidze tot stand kwam, was van een voorbeeldige schoonheid. Daardoor alleen kwam deze Nederlandse première de kwalificatie 'muziekhistorische curiositeit' toch nét te boven.

Rob van der Hilst

Gehoord: Messe solennelle (Ned. première) en Te Deum van Hector Berlioz. Radio Symfonieorkest, Groot Omroepkoor, solisten o.l.v. Jansug Kakhidze. Muziekcentrum Vredenburg Utrecht, zo 10 apr.

Tot slot van deze aflevering nog een aantal foto's van het Groot Omroepkoor. In 1994 wordt van de traditionele groepsfoto afgeweken. Op de trappen van de toen net gebouwde studio 21 op het mediapark wordt het koor opgesteld. Er gaat wel wat tijd voorbij voor iedereen zijn plekje heeft gevonden. Tweede foto is van het ad hoc ensemble in Utrecht (1990); derde foto toont het GOK in het Concertgebouw (1992).

Groot Omroepkoor - 1994 op de trappen van de ingang van Studio 21 op het Mediapark - aanvulling dd 17 10 2011

Vanaf de linkerkant van links naar rechts (van onderaf):

Henk van Heijnsbergen - Gera van Heezik Douw Frank Hameleers - Anna Adam Berna Kousemaker, Marthy Buijs, Gepka Schmidt-Krot Margo Kuijpers, Marga Melerna, Ans van Gelder, Nienke Leurink-Wisman Matthy Soethoudt, Anneke Leenman Gretha Kolvers, Anthony Robins, Marianne van Laarhoven Jaap Smit, Adrian Folea, Corrie Pronk, Jolanda Janssen, Wil Boekel, Tine Appelman, Helene Versloot, Ans van Dam, Cor van den Berg, Piet de Reuver (Elma van den Dool zittend), Lia den Hartog, Margo Post, Marjolein Koetsier, Marius Kwaks, Boguslaw Fiksinski, Susanne Meeseen, Job Boswinkel (naar rechts kijkend), Joy van Es, Paul Bouts, Joep Bröcheler, Willemijn van Gent, Mario Veldpape, onbekend

Rechts van de leuning van links naar rechts (van bovenaf)

Anke Zuithoff, Gert-Jan Alders, Delia van Schaik, Marga Kuhn Madelon Michel, Steven de Vries, Margriet van der Hucht Traian Aga, Nicolas Mansfield, Bart Distelvelt en voor hem Jaap-Jan Hunze Judith van Rhijn - Jannetje Blok - Hans de Vries Yuko Yagishita - Gé Neutel - Zoltan Kovacs

Achterste rij van links naar rechts:

Kees van Hees, Rob Sturkenboom, Dirk-Jan van der Valk, Gert Langeler, Frans Lambour, Mark Peterson

Ad hoc Ensemble in Utrecht Vredenburg, 1990 o.l.v. Frank Hamelaers (?)

1e rij van links naar rechts:

sopranen Margo Post, Willemijn van Gent, Jolanda Janssen, Mirjam Cornelisse, Matty Soethoudt, Yuko Yaghistia alten Fiekojan Hoolboom, Marga Melerna (?) Gerda van Zelm, Anneke Leenman, Wil Boekel, Delia van Schaik

2e rij van links naar rechts: bassen Dirk-Jan van der Valk, Hans van Winsen, Reiner Holthaus, Mark Peterson, Kees van Hees tenoren Rob Sturkenboom, Marius Kwaks, Geraint Roberts, Nicolas Mansfield, Bart Distelvelt

Groot Omroepkoor 1992-1993 in het Concertgebouw Amsterdam - met aanvullingen dd 7 november 2011

achterste rij v.l.n.r.:

Adrian Folea, Frank Hameleers, Ioan Micu, Zoltan Kovacs, Cor van den Berg, Marius Kwaks, Cor van Dijk, Rob van Hagen, Palle Fuhr Jørgensen, Frans Lambour, Job Boswinkel, Joep Bröcheler, Hans van Winsen, Jaap Jan Hunze, Gert Langeler

4e rij v.l.n.r.

Simon Roberts, Nicolas Mansfield, Steven de Vries, Bart Distelvelt, Boguslaw Fiksinski, Joseph Pettit, Piet de Reuver, Rob Sturkenboom, Jaap Smit, Lex Barten, Mario Veldpape, Kees van Hees, Traian Aga, Wouter Schmidt, Dirk-Jan van der Valk

3e rij v.l.n.r.

Margriet van der Hucht, Liesbeth Teipe, Elma van den Dool, Marthy Buys, Gera van Heezik, Berna Kousemaker, Gepka Schmidt, Gretha Kolvers, Tine Appelman, Wil Redegeld, Catherine Patriasz, Wil Boekel, Anneke Leenman, Delia van Schaik

2e rij v.l.n.r.

Marianne Koopman, Lia den Hartog, Joy van Es, Jolanda Janssen, Marjolein Koetsier, Machteld van Woerden, Margo Post, Anke Zuithoff, Hélène Versloot, Marga Melerna, Corrie Pronk, Fiekjoan Hoolboom, Susanne Meessen, Hanneke Visser

1e rij v.l.n.r.

Marianne van Laarhoven, Judith van Rhijn, Madelon Michel, Matty Soethoudt, Yuko Yagishita, Ursula van t Wout, Mirjam Krieg, Nienke Leurink, Ans van Gelder, Marga Kuhn, Ans van Dam